

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

לב הדברים – ביאורי מקראות

ועניינה יתבאר על פי המבואר שבימי קדם היו נוהגים שבכורות הבית הם היו מוקדשים לעבודת הא-ל. ואם כן נמצא שכל בכורות מצרים היו מוקדשים לעבודת אליליהם. ואם כן - מהותה של מכת בכורות הוא לעשות נקמה ושפטים באלוהי מצרים ובכוהניהם - ועל כן מתו כל הבכורות - כהני הע"ז יחד עם השפטים שעשה ביראתם.

וכיוון שבני ישראל במצרים היו גם כן שטופין בעבודה זרה, כמו שמבואר בקרא ובחז"ל, אם כן בדין הוא שגם בכוריהם ייהרגו בעת עשיית השפטים באלוהי מצרים. רק שניתן להם הדרך להינצל על ידי שיקדישו עצמם לעבודת ה', וממילא יוגדרו ככהני השם. ועל כן ניצלו דווקא על ידי נתינת הדם על המשקוף, שבכך ביטאו נאמנותם להשם. ועל כן מצינו חיוב הודאה מיוחד על כך שפסח הקב"ה על בתי ישראל בנגפו כל בכור, אחר שבדין היה שיוכו גם עם בכורי מצרים.

ואם כן נבין מה שאמר - "ביום הַכְּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל" - שרק על ידי שהקדישו עצמם להשם, זכו להינצל.

אבל אחר שחטאו ישראל ונתנו נאמנותם לעגל, ממילא פקעה קדושת הבכורות, שהרי מעתה הם כהני העגל ולא כהני השם, ועל כן מעלתם וקדושתם ניתנה לשבט הלוויה, שהם שמרו אמונם להשם בעת חטא העגל.

וַיִּדְבֹּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַפִּתִּי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲדָם עַד בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְיָ: (ג, יא-יג)

פירש לן רש"י על פי חז"ל: "כי לי כל בכור - על ידי הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתם, לפי שהיתה העבודה בבכורות, וכשחטאו בעגל נפסלו, והלויים שלא עבדו עבודה זרה נבחרו תחתיהם".

ולכאורה יקשה - מדוע לא כתבה או רמזה לנו התורה מאומה בעניין זה, שנפסלו הבכורים מעבודתם על ידי חטא העגל, ומתוך כך הוזקקו לבוא לידי פדיון זה.

ובכלל צריך להבין למה ומדוע הריגת הבכורות ביציאת מצרים הייתה הסיבה שמחמתה נתקדשו בכורות ישראל לעבודת השם.

והנה מכת הבכורות הייתה תכלית המכות - שעל ידה יצאו ישראל ממצרים. ושם בעניינה נאמר גם כן 'בכל אלוהי מצרים אעשה שפטים אני השם'. אין כאן מקרה ששני הדברים הללו באו כאחד, אלא יש כאן מכה אחת שהיא הייתה השלמה לכל המכות ובה יצאו ישראל ממצרים.

לב לדעת – ענין בפרשה

הרובד הנעלם ביומו של חג השבועות – 'צִבִּי וְאַתָּרְעִי בֶן וּמָסֵר לֶן אוֹרִיתָא'

אחד התעלומות הגדולות ביותר במעגל השנה הוא דבר קביעותו של חג השבועות. כל מי שינסה למצוא רמז בתורה שבכתב למהותו של יום זה כזמן מתן תורה – יעלה חרס בידו. בתורה הוא מוזכר רק כ'חג הקציר' – יום הקרבת שתי הלחם מן המנחה החדשה, שנקבע ביום החמישים להבאת מנחת העומר. והתמיהה כאן היא כפולה: מחד – מדוע התורה לא ציינה פרט כה חשוב במהות קביעתו של יום, ומאידך – כיצד באו חז"ל וקבעו לנו בעיקרו של חג דברים אשר אפילו לא נרמזו בפסוקי התורה.

אבל המעיין בפסוקי התורה יראה שלא לחינם הלכו וביקשו לקבוע דבר נוסף בעיקרו של יום. שהרי בכל חג ומועד, מלבד הקרבנות המיוחדים לו, קבעה התורה מצווה מיוחדת לבטא את ענייני החג – אם בפסח – על ידי המצות, בראש השנה – בתקיעת השופר, וכן הלאה. יוצא מן הכלל הוא חג הקציר – שמלבד הבאת שתי הלחם – לא מצינו בתורה את המצווה המיוחדת שניתנה ליחידים. ואם אכן נבקש לומר שעל פי פשוטו התורה קבעה אותו רק ליום הקרבת שתי הלחם, ניתקל בקושי מהותי. שהרי המעיין בפסוקים יראה שחזרה והדגישה התורה שקביעות וקדושת היום אינה תלויה ועומדת דווקא בהקרבת שתי הלחם, אלא היא קיימת לדורות וכל מושבות ישראל. ואם כן – על כרחך אתה אומר שיש כאן תוכן נוסף ליום זה, מעבר למה שנתפרש בתורה.

וכאן באו חז"ל ברוח קדשם ובעומק השגתם הבינו שהוא נקבע לשמחה וחג על מתן התורה בחודש השלישי. והדברים מקושרים במהותם לשמחת הקציר – כיון שתכלית נתינת התורה הייתה לעבוד את המלך בביתו, וכחלק מהברית בהר סיני הובטחנו בנתינת מזונותינו משולחן גבוה, ועל כן המועד על נתינתה מגיעה בד בבד עם ההודאה על מה שזכינו כתוצאה מכך.

אבל עצם הדבר צריך ביאור – מה מנע מהתורה לכתוב ולקבוע עניין זה מפורשות בפסוקים. וכבר ידוע לבאר בזה (בשם המהר"ל ועוד) שאחר והתורה ביסודה היא חוב וציווי על עם ישראל – אם כן לא שייך שהתורה תצונו לשמוח בעצם נתינתה – אלא אדרבא – השמחה צריכה לבוא מצד עם ישראל – להראות שאנו שמחים במה שקיבלנו. אבל עדיין נצטרך לעמוד בכדי ליישב הדברים על הלב, ולהשלים עם עובדה זו – שעיקר שמחת החג מצד בני ישראל – לא נכתבה בתורה.

אבל המתבונן יראה שקושיה זו דינה להישאל – כבר בחג הפסח. שהרי מצינו במשנה – בסדר סיפור יציאת מצרים שהוא 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח' היינו שעלינו לספר את חסד השם עלינו מתחילתו ועיקרו – ואת ההשתלשלות המופלאה מראשית יצירתו של עם ישראל עד לגאולתו מבית עבדים. ובעניין זה נחלקו בגמרא – כיצד אמור להתקיים אותו הסיפור – מהיכן מתחיל. חד מ"ד אמר מ'ארמי אובד אבי' – היינו הפרשה שנכתבה התורה להיאמר בעת הבאת הביכורים. וחד אמר – פרשת 'מעבר הנהר ישבו אבותיכם' – שלקוחה מדבריו של יהושע שנמרו לישראל לפני פטירתו. ולהלכה נקטינן כשניהם, ומסדר ההגדה שזר את סיפור יציאת מצרים משתי פרשיות הללו גם יחד.

והנה יקשה לומר שרק משמעות דורשין איכא בינייהו. ובאמת המעיין יראה שתהום עמוקה פעורה בין שתי דעות אלו, ולמעשה יש לנו כאן שני סיפורים שונים לחלוטין. והדבר יתבאר על פי העובדה שבגאולת מצרים – שעליה נקבע חג הפסח, היה ב' חלקים: ראשית הגאולה והצלה הגשמית, שפדנו והצילנו מיד שובינו ומענינו, בהנהגה ניסית ומופלאה. ומעבר לזאת – לקיחתנו להיות לו לעם-קרובו, לעמוד לשרתו להיות לממלכת כהנים וגוי קדוש.

ובפשטות זהו החילוק בין ב' הפרשיות – פרשת ארמי אובד אבי מדבר על יצירתו והצלתו הגשמית של עם ישראל – מהצלת יעקב ומשפחתו מיד לבן, דרך ירידתם מצרימה וגאולתם משם, עד לאותו היום שבו זכו לנחול ארץ חמדה טובה ורחבה ולהביא לפני השם מביכורי הארץ – פרי עמל דורות.

ומאידך - פרשת מעבר הנהר ישבו אבותיכם מתארת את ההתפתחות הרוחנית של עם ישראל ובחירתו לעם השם, מיני אותו היום בו נבחר אברהם אבינו בעבר הנהר, דרך בחירת יצחק ויעקב על פני עשו וישמעאל, עד להנחילם את הארץ הקדושה - שהיא בית השם.

ואחר שנמצא שיש לנו כאן שני סיפורים שונים לחלוטין ביציאת מצרים. והנה אם היו שואלים אותנו, כיצד אנו אמורים לספר ביציאת מצרים, או ליתר דיוק - מהו הדבר העיקרי שעליו נקבע חג הפסח, היינו צריכים ללכת אחר מה שהתורה עצמה הגדירה וקבעה לעיקר הסיפור, ואם כן שוב יקשה לנו - מה לנו לדרוש אחר דברי קבלה ולקבוע אותם במהותו של יום.

והנה כאשר נעיין בדברים במקורם, בפרשה בספר יהושע, נמצא שם תמיהות רבות מנשוא המצריכות לימוד רב. ראשית העניין בכלל בפרשה שקדמה לה, שם נכתב כיצד יהושע אוסף את בני ישראל קודם מותו - ומוסר להם את דברי צוואתו: "וְהָיָה מִיָּמַימָם רַבִּים אַחֲרַי אֲשֶׁר הָנִיחַ יְיָ לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל אֲבִיבָהֶם מִסָּבִיב וַיְהוֹשֻׁעַ יָקֻץ כָּא בַּיָּמִים; וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ לְכָל יִשְׂרָאֵל לְזִמְנוֹ וּלְרָאשָׁיו וּלְשֹׁפְטָיו וּלְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי זִמְנָתִי בָאֵתִי בַּיָּמִים; וְאַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְכָל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִפְּנֵיכֶם כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם". וכך הוא מאריך לתאר להם כיצד היה השם עימם והוריש לפניהם את כל הארץ הטובה אשר בידם.

ולאחר מכן הוא מזהירם - כי אם חפצים הם שימשיך ה' להיטיב להם ולהצליח דרכם, מוטל עליהם לדבוק במצוותיו וללכת בדרכיו, ושלא יסורו מתורתו ויעברו על דבריו: "וְנִשְׁמָרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם לֹאֲהַבָּה אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם; כִּי אִם שׁוֹב תִּשׁוּבוּ וְדִבַּקְתֶּם בְּיָתֵר הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה הַנִּשְׁאָרִים הָאֵלֶּה אֲתֶכֶם וְהִתְחַנְנְתֶּם בָּהֶם וּבְאֵתֶם בָּהֶם וְהֵם בָּכֶם; יָדוּעַ תִּדְעוּ כִּי לֹא יוֹסִיף יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְהוֹרִישׁ אֵת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לִפָּח וּלְמוֹקֵשׁ וּלְשֹׁטֵט בְּצַדֵּיכֶם וּלְצַנְנִים בְּעֵינֵיכֶם עַד אֲבָדְכֶם מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם".

היינו מצפים שלאחר שסיים את דברי צוואתו, בכך תסתיים מסכת חייו. אך מה מאוד נתפלא לראות בסמוך, שביקש יהושע לאסוף את כל העם, כאילו לא דיבר איתם זה מכבר. וכאן בפרשה זו - מתאר להם את סדר יצירתו של עם ישראל: "כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַנֶּהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תָּרַח אָבִי אֲבִרָהָם וְאָבִי נֹחַ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים; וְאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבִרָהָם מֵעֶבֶר הַנֶּהָר וְאֹלֶּה אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֲרָפָה אֵת זֶרְעוֹ וְאֶתָּן לוֹ אֵת יִצְחָק; וְאֶתָּן לְיִצְחָק אֵת יַעֲקֹב וְאֵת עֵשָׂו וְאֶתָּן לְעֵשָׂו אֵת הָר שֶׁעִיר לְרִשְׁתוֹ אוֹתוֹ וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם". וכן ממשיך בתיאור חסדי המקום על עמו, עד ליום שבו דרכו רגלם על אדמת הקודש.

ואמנם היה ראוי לנו לשאול, מדוע היה צריך יהושע לקבץ את העם שנית, ולא כלל זה בנאומו הראשון, אך כאשר נניח לו לסיים את דבריו - נמצא פליאה עצומה בתוך דבריו. לאחר במשך פסוקים ארוכים מתאר להם את כל חסדי השם על עמו, מימי אברהם ועד ימיהם הם, והמסקנה המתבקשת מכך: "וְעַתָּה יִרְאוּ אֵת יְיָ וַיַּעֲבְדוּ אוֹתוֹ בַּתִּימִים וּבְאֶמְתָּה וְהִסִּירוּ אֵת אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם בְּעֶבֶר הַנֶּהָר וּבְמִצְרָיִם וַיַּעֲבְדוּ אֵת יְיָ; וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֵת יְיָ בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֵת מִי תַעֲבֹדוּן אִם אֵת אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר מֵעֶבֶר הַנֶּהָר וְאִם אֵת אֱלֹהֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בְּאֶרֶצָם וְאֲנִי וּבֵיתִי נִעֲבֹד אֵת יְיָ".

עוד לפני שנפענח את משמעותה של הצעה מפליאה שכזו, נגלה שעדיין לא התחלנו את הסיפור: "וַיַּעַן הָעָם וַיֹּאמְרוּ חֲלִילָה לָנוּ מֵעֹז אֵת יְיָ לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים; כִּי יְיָ אֱלֹהֵינוּ הוּא הַמַּעֲלָה אֶתָּנוּ וְאֵת אֲבוֹתֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְעֵינֵינוּ אֵת הָאֲתוֹת הַגְּדוֹלוֹת הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמְרֵנוּ בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְּנוּ כֹה וּבְכָל הָעֲמִים אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בְּקִרְבָּם; וַיִּגְרֹשׁ יְיָ אֵת כָּל הָעַמִּים וְאֵת הָאֲמֹרִי יֹשֵׁב הָאֶרֶץ מִפְּנֵינוּ גַם אֲנַחְנוּ נִעֲבֹד אֵת יְיָ כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ".

כרגע היינו מצפים שיסתפק בתשובתם, אך מה מאוד נתפלא לשמוע את תגובתו של יהושע למענה העם: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם לֹא תוֹכְלוּ לַעֲבֹד אֵת יְיָ אֱלֹהִים קְדָשִׁים הוּא אֵל קְנוֹא הוּא לֹא יֵשָׂא לְפִשְׁעֵיכֶם וּלְחַטְאוֹתֵיכֶם; כִּי תַעֲזֹבוּ אֵת יְיָ וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִי נָכָר וְשָׁב וְהָרַע לָכֶם וּכְלָה אֲתֶכֶם אַחֲרַי אֲשֶׁר הִיטִיב לָכֶם". כאן כבר התמיהה זועקת מאליה, מהו פשר דבריו אל העם, ומפני מה ניסה להניאם מעבודת האלוקים.

אך העם לא נרתע מהדברים הנוקבים, ומשיבים הכול פה אחד: "וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֹא כִּי אֵת יְיָ נַעֲבֹד", ולמשמע הדברים אורו עיני יהושע ואומר להם: "עַדִּים אַתֶּם בָּכֶם כִּי אַתֶּם בְּחַרְתֶּם לָכֶם אֵת יְיָ לַעֲבֹד אוֹתוֹ וַיֹּאמְרוּ עַדִּים; וְעַתָּה הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַח אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וְהָטוּ אֶת לְבַבְכֶם אֶל יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". ויש להבין - מה חרה בעיני יהושע בתשובתם הראשונה, ומה נשא חן בעיניו בתשובתם בשנית.

וכאשר נתבונן נמצא שהחילוק נמצא בשתי מילים בלבד. תחילה נענה העם ואמר - "גם אנחנו נעבוד את השם כי הוא אלוהינו". הוי אומר - אכן, כיוון שהשם הוא היטיב לנו והיה בעזרינו - זוהי הסיבה שנעבדנו ונשמור אמונים אליו. ועל זה ענה להם יהושע ואמר - 'לא תוכלו לעבוד את השם - כי אלוקים קדושים הוא'. אל תסברו שיכולים אתם לעבדו באותה הדרך שעובדים העמים את אלוהיהם, הוי אומר שבעת שייטב להם - שומרים לו אמונים, ובעת שלא תצליח דרכם - משליכים אותו מאחרי גוון, ופונים לחפש אליל אחר.

הגויים סבורים שהאליל מעניק להם - בתמורה למה שהם נותנים לו, ועל כן ביום שסבורים שאינו פועל לפי רצונם - פונים לבקש לעצמם אליל מתאים יותר. אך הקב"ה אינו צריך מאומה ממכם, ולא לעבודתכם הוא זקוק, כי אלוקים קדושים הוא. הנאמנות שלכם אליו, צריכה להיות מעבר ליחס של קבלה מול נתינה, אלא נאמנות מוחלטת למי שרק ממנו ראוי לירא ואותו צריך לעבוד.

ועל כך הודה העם בטעותו ואמר - "לא כי את השם נעבוד" - לא מחמת היטיבו לנו, אלא מתוך הכרה בשמו ובאדנותו על כל העולם כולו. מחמת היותו אדון ומהווה הכול, לא מחמת שום דבר אחר.

ואימתי נזקקו לפרשה זו, בימי יחזקאל הנביא. לאחר חורבן הבית, ביקש יחזקאל להוכיח את זקני ישראל שיחזרו בתשובה, טענו לפניו: "עבד שמכרו רבו, ואשה שגרשה בעלה, כלום יש לזה על זה כלום" - סברו כביכול כבר נפרם הקשר ואחר שהגלם אביהם מעל שולחנו, כבר אינם צריכים לעבדו. ועל כך אמר לו הקב"ה להשיבם: "וְהָעֵלָה עַל רִוְחְכֶּם הִיוּ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיָה כְּגוֹיִם כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאָרְצוֹת לְשֵׁרֵת עֵץ וָאֶבֶן; חִי אֲנִי נָא אֲדֹנָי יְיָ אִם לֹא בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה וּבְחֶמֶה שְׂפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". הברית בין הקב"ה לעמו - חזקה יותר מכל התרחשות שלא תהיה. וכמו שביאר רש"י שם - "היו לא תהיה - כי כבר קבלתם עליכם מדעתכם בימי יהושע, כמו שנאמר 'ויאסוף יהושע את כל שבטי ישראל' וכל הענין".

ונמצא שיש כאן ב' גוונים של עבודה. בפרשה הראשונה דיבר עימם יהושע על חובת העבודה מצד מה שהקב"ה הוא אלוהיהם שמייטיב עימם ודואג לכל מחסורם. אך הפרשה השנייה באה לחדש הרבה מעבר לזאת - הנאמנות לקב"ה אינה תלויה בשום דבר, שיעשה או שלא יעשה, אלא היא דבר המוכרח והמוטל עליהם.

ב' מהלכים אלו קבועים וחקוקים בעצם דברי ימות עם ישראל - יש את 'ארמי אוכד אבי' - שזהו הסיפור לפיו יעקב נבחר מפני שהוא היה נאמן לאלוקיו, ומחמת זה הקב"ה שמר לו ולבניו הבטחתו - והוציאם מארץ מצרים להנחילם ארץ טובה ורחבה.

ומאידך יש את הסיפור של מעבר לנהר ישבו אבותיכם - כאן כבר יש עומק נוסף שהוא אהבה שאינה תלויה בשום דבר, שהרי לא מצינו בפסוק סיבה לבחירתו של אברהם, עוד קודם שעמד בניסיונות. וגם בהמשך - ואתן לעשו את הר שעייר ויעקב ובניו ירדו מצרימה - לא נכתב כאן מחמת מעשיו של יעקב, אלא סתם מצד 'וְאָהֵב אֶת יַעֲקֹב וְאֵת עֶשָׂו שָׁנְאֵתִי'. ובחינה זו מחייבת את ישראל לעבוד את השם, ללא קשר למה שיביא עליהם, ולהיות נאמנים אליו בכל תנאי ובכל מצב.

הרובד הנגלה לעינינו בתורה הוא מה שהקב"ה מבטיח לכל מי שילך בדרכיו - שכרו יהיה כפול מן השמים. אך בעומק - הבחירה שלו בנו הייתה עוד לפני שעשינו מצוותיו - רק מאהבתו אלינו, וכך גם הנאמנות שלנו אליו - לא נובעת מהשכר שישלם לנו, אלא יש כאן קשר עמוק יותר מכל דבר שנגלה על פני השטח.

לא במקרה לא נכתבה בחינה זו בתורה שבכתב, שהרי דרגה זו צריכה להגיע דווקא מצד ישראל. וכדרך שהכתובה שניתנת בעת הנישואין - מדברת רק על ההתחייבויות הממוניות שבין שני הצדדים, אך ברור לכול שהקשר ביניהם עמוק הרבה יותר, והנאמנות של הכלה צריכה להיות מעבר לתמורה של מה שהובטחה. כך גם בחינה זו אינה מתגלית בפשוטה של התורה שבכתב, כיוון שהיא מגיעה כביכול מצד הקב"ה, שהוא מבטיחנו בכל הטוב האמור למי שמקיים מצוותיו. אך אנו, מצדינו - צריכים להיות נאמנים אליו ולעבדו ללא בקשת וציפייה לתמורה.

ומעתה נבין שלא במקרה פרשת ארמי אובד אבי - נאמרה בסיום דבריו של משה רבינו לישראל, באותו היום בו סיים לבאר להם את כל דברי התורה והמצווה, וקיבלו עליהם את השם לאלוהיהם - ובכך הושלמה שליחותו של משה לבני ישראל - להביא אליהם את דבר והנהגת השם. אבל בזה עדיין לא היה די, כיוון שיש כאן עדיין עבודה על מנת לקבל גמול ותמורה, ועל כן נזקקו לברית שנכרתה בסוף ימי יהושע, ברית שאינה תלויה בשום דבר, הן מצד הקב"ה - הבחירה בהם רק מצד אהבתו אליהם, והן מצד ישראל - נאמנות מחמת הכרה בשמו הגדול ושרק אותו ראוי לעבוד.

וזהו שני הרבדים בגאולת ישראל ובמועדים שנקבעו על כך. חג הפסח בפשטות - נקבע על מה שהיטיב השם לנו וגאלנו גאל את אבותינו, ועל כך אנו עונים ואומרים לפניו שירה חדשה. אבל יש כאן גם נקודה עמוקה יותר - והיא עצם מה שאהב אותנו ואנו נאמנים אליו, ומה שמחייב אותנו לעבדו הוא לא מחמת שהיטיב לנו, אלא עצם מה שבחר בנו.

וגם בהמשך הדברים - ספירת העומר - על פי מה שנכתב בפשטות בתורה - באה כהודאה להשם על הקציר, אבל בעומק - יש כאן ציפייה מצד בני ישראל למתן וקבלת התורה, אשר נתינתה לכשעצמה היא הסיבה לציפייה אליה, בלי קשר לקציר שקיבלנו.

וכעת נבין את מהותם של שני החלקים ביומו של חג השבועות. מצד הנכתב בתורה הוא יום חג הקציר, שבו אנו צריכים להודות להשם שמיטיב לנו ומנהיגינו לעיני כל העמים - אבל מצד בני ישראל אנו חוגגים לפניו את יום מתן התורה. זהו דבר החג והמועד שמגיע מצד עם ישראל, וכל מהותה של שמחה זו - היא כבחירה מרצון וכנעשה ונשמע - נאמנות שלא מותנית בשום דבר.

ולא במקרה לא נכתב עניין זה בתורה, כיוון שהתורה שבכתב מפרטת רק אודות הרובד שבו הקב"ה מיטיב לנו ואנו מכירים בטובתו - ועל כן נתפרש לנו בהדיא רק על עניין הבאת שתי הלחם, אבל בעומק נרמז מה שאנו מוסיפים וקובעים בחג זה את משמעותו העמוקה והנסתרת - שהיא קבלת עול מלכותו ברצון - להראות שאנו שמחים במה שקיבלנו.

וכזה נבין את החוליה האחרונה המרכיבה את יומו של חג השבועות - והיא קריאתה של מגילת רות. והנה הטעם הפשוט למנהג זה הוא מחמת שבו ביום חל עת לידתו ופטירתו של דוד המלך - שבמגילה זו בא ייחוסו. אבל זה עצמו נצרך לטעם ולסיבה - מדוע גלגל מסבב הסיבות את פטירתו ולידתו של דוד המלך - דווקא ליום זה.

ובאמת מי שיבקש ללמדה, ימצא שעצם כתיבתה - צריכה לטעם וסיבה. והנה בפשטות, היא נכתבה כדי ללמדנו על ייחוסו של דוד המלך - משיח השם, אשר בשעתו קמו מערערים על מוצאו, ועל כן באה כדי לייחס אותו לשבט המלוכה. ואגב אורחא, מבין השיטין למדנו כמה עניינים, כמו הלכות קניינים, ברכת חתנים ודרכי שאלת שלום.

לאור כל זאת - מאד נתפלא לקרוא את דברי חז"ל - "מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר ולמה נכתבה - ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים". והתמיהה זועקת עד לב השמים, מלבד שמצינו בה כמה הלכתא גבירתא, צריך להבין את פשר שאלה זו - 'למה נכתבה', וכי איזה הלכות למדנו ממגילת קהלת או שיר השירים. ועוד, כיצד ניתן להתעלם מהעובדה הפשוטה שכתובתה נצרכה בשביל לייחס את דוד המלך.

אבל לפי כל מה שנתבאר - יואר לנו ענינה של מגילה זו. כמעט כל הדמויות המתוארות במגילה מייצגות כזו צורה של חיים ודרך עבודה. אם יהיה אלוקים עימם ויצליח דרכם - יעבדוהו גם הם, ואם לא - יפנו לדרכם. אלימלך - כל עוד עם ישראל ישב בכבודו של עולם - מה טוב. אך ברגע בו החל הרעב - נוטש את ארצו ומולדתו - לטובת ארץ העמים - ולא סתם - אלא ארץ מואב, אותם אלו אשר לא קידמו את ישראל בלחם ובמים.

מחלון וכליון בניו - היו יושבים ומצפים אימתי יבוא היום בו ישוב השם לחון את עמם, ויוכלו לשוב לצור מחצבתם ואל מעלת אבותם. אך ביום שבו מת אביהם ונגזזה תקווה זו, הפנו עורף לעמם והלכו לישא להם נשים נכריות. אם נבקש לדלג עשר שנים קדימה, נמצא שגם לאחר מותם של בניה והיותה ערירית בעולמה - לא מיהרה נעמי לשוב לארצה ולמולדתה. רק לאחר ששמעה כי פקד השם את עמו לתת להם לחם, אזי קמה לחזור. כמו כן, בסיום המגילה אנו מתוודעים לאותו הגואל שסרב לגאול ולהקים שם למשפחת קרובו, בשמעו כי לא-לו יהיה הזרע, והנחלה תיקרא על שם משפחת אלימלך.

מכל הדמויות במגילה עולות ומזהירות אורם של רות ובוועז, ששניהם - כל אחד בדרכו הוא - עשה את הבלתי ייאמן - והכיה נאמנות שאין דומה לה. לא על מנת לקבל שכר ולא מתוך תקווה להגיע למשהו - אלא חסד לשם חסד. מה שהגיע את רות הוא להקים שם בישראל למחלון בעלה ולמשפחת אלימלך. ולצורך כך הסכימה לנטוש מאחורי גווה את עמה ומולדתה ולסכן את כל עתידה, רק בכדי לשמר את התקווה היחידה שאולי נותרה להקים שם ושארית למשפחת אלימלך. וגם בוועז - למרות שאיפתו העזה לישא את רות ולגמול לה כחסדה, נתן את זכות הקדימה לגואל, רק מפני שהיה קרוב ממנו.

ואם כן נבין שהפשט והדרש כיוונו לדבר אחד. מגילה זו - כל מהותה הוא לייחס את אדונינו דוד למקורותיו, אך אם רק לצורך כך נדרשנו, היה די בשורה אחת בספר דברי הימים. ועל כרחך לא נכתבה מגילה זו אלא להודיע לך גמילות חסדים אמיתית מהי, וכיצד אמורה להיראות נאמנות שאינה תלויה בשום דבר. ואם כן לא פלא - שזהו ייחוסו של דוד - מפני שזהו כל מהות חיינו - הנאמנות השלימה להשם, והדביקות בו ובדרכיו, בכל מה שיביא עליו.

זה דרך העבודה שדוד המלך - רגל רביעי במרכבה חידש. כל שלשת אבות האומה - היה בידם הבטחה מהקב"ה, אך דוד נתעלה בכך שגם בהיותו בארץ צייה בלי מים - צמאה נפשו לאלוקים. גם כשלא החזיק בשום הבטחה או תקווה, שמר את נאמנותו רק להשם אלוהיו. אהבה טהורה שאינה תלויה בשום דבר, כפי שבא לידי ביטוי ביום בו נולד ונפטר - היום בו נכרתה ברית עולמים בחורב.

יום חג השבועות - הוא היום בו נותנים ישראל אמונם המוחלט בא-ל העולמים, אשר בחר בהם מכל העמים ליתן להם כלי חמדתו. ושמתו של יום זה - שמחה שלימה היא - מחד בקציר שקיבלנו באור פניו, ומעבר לזאת - במה שזכינו לאהבת חסד מאיתו - אהבה שאינה תלויה בדבר, אשר מכוחה נתן לנו תורת חיים ומשפטי אמת - אשר בהם נחיה בזה ובבא.

ואין לך פסוקים הממציא להגדיר את מהותו של יום זה, כמו מה שאמר משה לישראל בחתימת דבריו, מיד לאחר פרשת 'ארמי אוכד אבי': היום הזה יי' אלהיה מצוה לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך; את יי' האמת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו; ויי' האמת היום להיות לו לעם סגלה פאשר דבר לך ולשמר כל מצותיו; ולתתה עקליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתה עם קדוש ליי' אלהיה פאשר דבר.

להערות והארות ולקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com.